

Chefsjustitieombudsmannen
Elisabeth Rynning

Inspektion av Kriminalvården, anstalten Gävle, den 7–8 mars 2017

Inledning

På uppdrag av chefsjustitieombudsmannen (chefsJO) Elisabeth Rynning genomförde byråchefen Jörgen Buhre den 7–8 mars 2017 en inspektion av Kriminalvården, anstalten Gävle. Vid inspektionen deltog även områdesansvariga föredraganden Moa Skerfving, föredragandena Malin Hjalmarsson och Frida Nordholm (protokollförare) samt sekreteraren Arja Piironen.

Inspektionens genomförande

Inspektionen inleddes med att JO:s medarbetare hälsades välkomna av det vakt-havande befälet Andreas Holmström. En rundvandring gjordes därefter i anstaltens lokaler.

Under inspektionen hölls ett möte med anstaltsledningen där kriminalvårdschefen Linda Salenmo och kriminalvårdsinspektörerna Johan Lené, Adam Philipson och Gunilla Hellström närvarade. Vid mötet presenterade anstaltsledningen anstaltens verksamhet och byråchefen Jörgen Buhre redogjorde kortfattat för JO:s verksamhet. Vidare genomfördes samtal med anstaltens tre förtroenderåd och de intagna som hade anmält intresse för det. Samtal fördes också med personalföreträdarna Sandra Lindblom (ST) och Johan D. Nilsson (SEKO), sjuksköterskorna Catrin Pårs och Anders Gille samt de vakthavande befälen Andreas Holmström och Anna Julin. Parallellt med samtalen granskades ett slumpmässigt urval av beslut om avskildhetsplaceringar och av ärenden om misstänkt misskötsamhet från åren 2015 och 2016.

Inspektionen avslutades med en genomgång där JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Vid redogörelsen deltog de som närvarade vid mötet med anstaltsledningen.

Protokollet innehåller ett uttalande av chefsJO.

laktagelser under inspektionen

Anstalten och dess organisation

Anstalten Gävle byggdes år 1986. Anstalten har 104 platser fördelade på tre avdelningar och är placerad i säkerhetsklass 2. Anstalten har byggts ut successivt. Anstaltens beläggningsgrad är i genomsnitt 95 procent.

Anstalten består av en normalavdelning (Hus 2) med 40 platser och två behandlingsavdelningar (Hus 3 och 4) med vardera 32 platser. Behandlingsplatserna är uppdelade i KBT-program på Hus 3 och 12-stepsprogram på Hus 4. Det finns ett förtroenderåd per avdelning. Varje avdelning består av två våningsplan med bostadsrum och personalkontor. Produktionslokaler för sysselsättning, lärcentrum, observationsceller, besöksrum, inskrivningsrum och sjukvårdsmottagning finns också i anstalten, men det finns ingen särskild avskildhetsavdelning.

Personal

I anstalten arbetar ca 70 personer. Av verksamhetsbeskrivningen framgår att anstaltens personal är indelad i arbetslag. Till kriminalvårdschefens arbetslag hör personaladministratörer och sjukvårdspersonal. Till ett annat arbetslag hör en stor del av de servicefunktioner som stöttar det direkta avdelningsarbetet. Det arbetslaget består av vakthavande befäl, centralvakt dag och natt, ”mittgrupp”, köksföreståndare och kockar, servicetekniker och förrådsadministratör. Anstalten har två lärartjänster, men de hör rent organisatoriskt inte till anstalten.

I Hus 2 finns det elva kriminalvårdare, tre produktionsledare (snickeri och tvätter) och en klienthandläggare. I Hus 3 finns det tio kriminalvårdare, en klienthandläggare, fyra programledare och tre kansliadministratörer. I Hus 4 finns det tio kriminalvårdare och fyra programledare. Kansliadministratörerna handlägger ärenden som gäller samtliga intagna.

Vid samtal med personalföreträdarna framkom bl.a. följande: Personalomsättningen i anstalten är hög och många är nyanställda eller vikarier. Det gör att den erfarna personalen belastas hårt och får besvara många frågor från intagna och vårdare som ska läras upp. Personalen består ibland av upp till 70 procent vikarier. Det har blivit svårare att hitta personal med rätt kompetens. Personalomsättningen går ut över de intagna. Det tar tid innan de tilldelas kontaktmän och får sina verkställighetsplaner fastställda. Det tar också längre tid innan de intagna får svar på sina frågor. Minimibemanningen på fyra vårdare per avdelning har blivit mer regel än undantag. Ensamarbete förekommer. Chefernas arbetsbelastning är hög och övrig personal upplever att de ofta sitter i möten. Personalens arbetssituation blir sämre av att de intagna inte kan erbjudas tillräcklig sysselsättning eftersom det blir fler konflikter när de intagna inte har något att göra.

Vid samtal med förtroenderåden och andra intagna framkom bl.a. följande: Den höga personalomsättningen har betydelse för hur de intagna bemöts. De vårdare som är vettiga är på väg att sluta. De nyanställda har svårt att svara på intagnas

frågor och om en intagen ställer samma fråga till fyra vårdare kan han få fyra olika svar.

Inskrivningsprocessen

Vid inskrivning av en intagen görs en suicidscreening och en hälsodeklaration fylls i. Om suicidscreeningen ger utslag kontaktas det vakthavande befälet och sjukvården. Personliga tillhörigheter dokumenteras och förs till förrådet. Den intagne får byta om till anstaltens kläder och lämna ett urinprov. Kameran i rummet och fönstren täcks över under ombytet. När en intagen kommit till avdelningen får han information om hur han ska göra om det skulle uppstå en hotfull situation på avdelningen. Om tolk behövs anlitas en sådan per telefon. Att en tolk har anlitats brukar dokumenteras. På avdelningen får den intagne ringa ett ankomstsamtal och han informeras om de ordningsregler och brandskyddsregler som gäller.

Efter det att en intagen har skrivits in utreds hans behov utifrån risk-, behov- och mottaglighetsmodellen (RBM) och en verkställighetsplan upprättas.

Vid samtal med förtroenderåden framkom bl.a. följande: De intagna som inte talar svenska eller engelska får inte all information som de behöver. Det borde finnas information på flera språk och tolkar borde anlitas oftare. De intagna ska inte behöva agera tolk åt varandra i alla situationer.

Rättigheter och handläggning av hemställningar från intagna m.m.

Vid samtal med förtroenderåden framkom bl.a. följande: Anstalten ägnar sig åt kollektiv bestraffning och gör som den vill mot de intagna. Ett exempel var när en intagen rökte en cigarett i sitt bostadsrum. Hela avdelningen bestraffades genom en begränsning till två cigaretter per dag. Ett annat exempel var när alla produkter som kunde innehålla nötter beslagtogs efter att en intagen med svår nötallergi placerats i anstalten. Någon kompensation för detta lämnades inte. Det händer också att personalen tar saker från de intagnas rum utan att meddela det. Detta leder till onödiga konflikter mellan de intagna.

Enligt förtroenderåden händer det att personalen bemöter de intagna på ett dåligt sätt. Ibland sitter flera vårdare i vaktrummet utan att ta notis om den intagne när han kommer för att ställa en fråga eller liknande. Personalen tittar bara på honom som om han stör och det kan ta flera minuter innan han får hjälp. På ett av våningsplanen i Hus 2 saknas ofta personal helt.

I personalutrymmena finns en inkorg för bl.a. hemställningar, vilken töms varje dag.

Förtroenderåden berättade att det förekommer att personalen slarvar bort intagnas hemställningar. Personalen gör också olika när det gäller att lämna en kopia på en hemställan. Ibland får den intagne en kopia och ibland inte. De intagna får inte alltid skriftliga beslut och ibland underrättas de om beslut i

förfärdningen och/eller när det finns andra intagna i närheten. Det kan ta lång tid innan de intagna får sina verkställighetsplaner fastställda.

Vid samtal med en intagen framkom bl.a. att han hade fått vänta på sitt kollegium sedan i mitten av september. Någon planering har ännu inte skett och hans verkställighet påverkas negativt av detta.

En annan intagen berättade att han har fått vänta i tre veckor på att få besked i ett ärende om ersättningsanspråk med anledning av en förlustanmälan.

Vid samtal med en intagen berättade han bl.a. att han upplever att anstalten straffar honom på olika sätt för att han har kontaktat media. Hans bostadsrum låses upp senare än andras och han får mat sist. Han är också rädd för att placeras i en avdelning där hans säkerhet kan äventyras.

En annan intagen berättade att personalen hade missat att låsa upp hans bostadsrum vid två tillfällen.

Bostadsrum och andra utrymmen

Normalavdelningen (Hus 2) är uppdelad i fyra enheter per våningsplan med fem intagna per enhet. Det är låst mellan våningsplanen. De intagna erbjuds sysselsättning i produktionslokalerna och kan gå en introduktion till 12-stepsprogrammet. De intagna har tillgång till ett gym och på ett våningsplan finns ett pingisbord.

Det finns två behandlingsavdelningar (Hus 3 och 4) i anstalten. Varje avdelning består av två våningsplan som är uppdelad i två enheter per våningsplan och åtta intagna per enhet. Det är upplåst mellan våningsplanen. De intagna i Hus 3 deltar i olika programverksamheter och de intagna i Hus 4 genomgår 12-stepsprogrammet. I Hus 4 har de intagna självförvaltning. De intagna har tillgång till ett gym och de intagna i Hus 3 har även tillgång till ett pysselrum.

Bostadsrummen i Hus 2 och 3 har nyligen renoverats. Varje bostadsrum är utrustat med en egen toalett. Det finns också ett medicinskåp. Bostadsrummen är försedda med ett fönster med vädringsfönster, som går att öppna sommartid. Handtagen till vädringsfönstren är borttagna under perioden oktober–mars. Det finns ingen gemensam matsal utan det finns i stället ett pentry med lunchrum i varje enhet. Det finns en dusch per enhet.

Det finns ett personalutrymme på varje våningsplan. På normalavdelningen kan vårdarna förflytta sig mellan våningsplanen utan att gå ut på avdelningen.

Vid samtal med förtroenderåden framkom bl.a. följande: Bostadsrummen är godtagbara och det är bra med egen toalett, men ventilationen är dålig. De intagna vill använda vädringsfönstren i bostadsrummen även vintertid. Luften i rummen står stilla och det är flera intagna som har drabbats av olika hälsoproblem som t.ex. utslag och hosta. Inomhusmiljön upplevdes som särskilt besvärlig när en intagen med särskilda hjälpbehov placerades i anstalten. Han

luktade illa och han fick inte den hjälp han behövde. Personalen gjorde inget åt det. Den intagne har nu förflyttats från anstalten. Det är dåligt att det inte är upplåst mellan våningsplanen i Hus 2. Självförvaltningen i Hus 4 fungerar bra.

Sysselsättning m.m.

Produktionslokalerna och lärcentrum finns i en särskild byggnad. Alla intagna passerar en metalldetektorbåge och skyddsvisiteras efter att de har varit där. Det är i första hand manlig personal som utför skyddsvisitationerna.

De intagna har rätt till sex timmars meningsfull sysselsättning per vardag. De intagna på normalavdelningen erbjuds sysselsättning i ett snickeri och ett tvätteri. Snickeriet sysselsätter ca nio intagna medan tvätteriet sysselsätter fyra. Om snickeriet får fler uppdrag kan totalt tolv intagna sysselsättas. I anslutning till produktionslokalerna finns ett lärcentrum med två lärartjänster. Endast en av tjänsterna är tillsatt. Det finns möjlighet att studera på grundläggande och gymnasial nivå. Normalavdelningen har åtta elevplatser på halvtid medan behandlingsavdelningarna har fyra elevplatser vardera på halvtid.

I anstalten finns särskilda förtroendearbeten som sysselsätter flera intagna. En intagen per avdelning ansvarar för städ och disk på sin avdelning, två intagna städar korridor, trapphus samt motionsrum och två intagna städar tvättstugor och gemensamma utrymmen. Två intagna arbetar på heltid med att diska.

Utöver sysselsättning och lärcentrum finns det programverksamheter av olika slag. De program som erbjuds är 12-stepsprogrammet, Våga välja, Återfallsprevention, Puls, Brottsbrytet och Motiverande samtal i Kriminalvården (MIK)/Beteende Samtal Förändring (BSF).

Vid samtal med förtroenderåden och andra intagna framkom bl.a. följande: Det finns inte sysselsättning till alla och det påverkar rätten till ersättning. I bästa fall får de intagna halv ersättning. För förtroendeyobben lämnas en lägre ersättning än i andra anstalter. De intagna på normalavdelningen kan inte kombinera sysselsättning i produktion på halvtid med skolgång på halvtid. Flera intagna har lovats att påbörja programverksamhet, men har inte fått göra det.

Fritidsaktiviteter

Samtliga avdelningar har tillgång till rastgårdar med bänkar och bord. Rökning är endast tillåten under promenadtid. Vid passagen till rastgårdarna finns det en sluss med ett tak för skydd mot regn eller liknande. I övrigt finns inget skydd mot dåligt väder. Det finns jackor som de intagna kan låna under promenaden.

De intagna har tillgång till en motionshall för bollspel och till gym. Det går att beställa böcker från biblioteket och det finns möjlighet att samtala med präst, diakon och imam. De intagna kan beställa varor från en kiosk som levererar varor två gånger i veckan.

Vid samtal med förtroenderåden framkom bl.a. följande: Promenadtiden borde vara uppdelad i flera tillfällen över dagen och inte bara vid ett tillfälle. De som

röker får bara röka vid ett tillfälle per dag. De jackor som de intagna kan låna under promenaden är trasiga. Gymmen är dåligt utrustade. Utbudet i kiosken är dåligt, priserna är höga och de varor som levereras är ofta gamla.

Gemensamhet och avskildhet

Det finns ingen avskildhetsavdelning i anstalten utan endast två observationsceller, som är placerade i den korridor där anstaltens besöksrum finns. I en observationscellerna finns det en brits och i den andra finns det enbart en madrass på golvet. Det finns fönster, men persiennerna är neddragna och det går inte att reglera dem. Ett tygskynke kan sättas upp om den intagne vill att det ska vara helt mörkt. I anslutning till cellerna finns en toalett och en dusch. Det finns inte någon rastgård för de intagna som är placerade i avskildhet. Det är ansvarig kriminalvårdsinspektör som bevakar att beslut om avskildhet omprövas inom rätt tid. Ibland används något av besöksrummen för placering i avskildhet men vid längre avskildheter förflyttas den intagne till en annan anstalt.

Vid samtal med förtroenderåden och andra intagna framkom bl.a. följande: De som inte kan lämna urinprov placeras i observationscellerna i avvaktan på att prov kan lämnas. Eftersom det är många intagna som genomgår missbruksbehandling är det vanligt att de får lämna urinprov. Det blir inte lättare att lämna prov om man blir placerad i en observationscell eftersom miljön inte är särskilt trevlig. Cellerna är sparsamt möblerade, smutsiga och i dåligt skick.

Kontakt med omvärlden och permissioner

Anstalten har fem besöksrum. Rummen är utrustade med bäddsoffa, fåtöljer och bord samt en mindre toalett. Persiennerna går att reglera. Ett av besöksrummen är utrustat för besök av barn.

På varje avdelning finns det postlådor för klientpost. Postlådorna töms varje dag. Ankommande post delas ut så snart som möjligt under dagen. Kansliet gör den första sorteringen av inkommande post och sedan sköter de vakthavande befälen postgranskningen. Myndighetspost öppnas enskilt på avdelningarna.

Vid samtal med de vakthavande befälen Andreas Holmström och Anna Julin framkom bl.a. följande: Det är de vakthavande befälen som beslutar om besöks- och telefontillstånd. Redan vid inskrivningen tillfrågas den intagne om han har tillstånd från annan anstalt som ska flyttas över. Överflyttning sker oftast samma dag. Vid en ny ansökan om telefon- eller besökstillstånd sker prövningen när den som tillståndet avser har lämnat sitt samtycke till kontakt. Den intagne ansvarar för att hämta in samtycket. Om samtyckesblanketten inte lämnas in registreras inte ansökan utan den intagne informeras om att ansökan inte är komplett och vilka uppgifter som behövs för att ansökan ska kunna prövas. Om samtyckesblanketten lämnas in registreras ärendet och handläggningen påbörjas efter några dagar. Socialtjänsten kontaktas regelmässigt när ansökan avser ett barn.

Vid samtal med förtroenderåden framkom bl.a. följande: Anstalten granskar regelmässigt myndighetspost och det tar ibland tid innan posten delas ut. Det är svårt för intagna att få ringa olika myndigheter och en del vårdare ifrågasätter varför den intagne ska ringa en viss myndighet. Handläggningstiderna för telefontillstånden är långa och kostnaden för att ringa till mobiltelefoner är för hög. Besöksrummen är godtagbara, men barnrummet är för litet och tråkigt.

Vid samtal med förtroenderåden och andra intagna framkom bl.a. följande: Anstalten arbetar sedan en tid tillbaka med ett detektera försök att vidarekoppla samtal via INTIK-systemet (Kriminalvårdens särskilda system för kontrollerat telefonerande för intagna), men detekteringssystemet är för känsligt. Systemet reagerar på minsta ljud. Om porttelefon eller trygghetslarm är inkopplat på telefonen kan det ge utslag och samtalet kan avbrytas trots att någon vidarekoppling inte har skett. Detekteringssystemet har lett till att telefontillstånd har återkallats på vaga och felaktiga grunder. Det är svårt för de intagna att bemöta uppgifterna om vidarekopplingsförsök eftersom anstalten inte kan säga vad det är som har gett utslag vid detekteringen.

Förtroenderåden berättade att anstalten ibland meddelar beslut om permission tidsmässigt för nära ett permissionstillfälle. I ett fall ställdes en permission in precis innan den skulle inledas.

Hälso- och sjukvård

Vid samtal med anstaltens sjuksköterskor framkom bl.a. följande: Det finns två sjuksköterskor i tjänst måndag–fredag med fast mottagningstid på onsdagar. En psykiatriker tjänstgör en förmiddag varannan vecka medan en allmänläkare tjänstgör en förmiddag per vecka. Läkarna är även tillgängliga per telefon. Det finns behov av en psykolog i anstalten, men någon sådan finns inte. Remisser till externa psykologer förekommer inte. Vid inskrivningen träffar den intagne en sjuksköterska senast nästföljande vardag. De intagna kan boka tid hos sjukvården genom att fylla i blankett som kan lämnas direkt till vårdarna eller läggas i en särskild brevlåda. Det finns kuvert som de intagna kan lägga blanketterna i. Ibland besvaras blanketten genom ett brev. Målsättningen är att de intagna i enlighet med egenvårdskonceptet själva ska hantera läkemedel som inte är narkotikaklassade. De läkemedel som de intagna inte får förvara i sitt bostadsrum överlämnas av personalen vid vaktkuren och intas i personalens närvaro. Det är läkaren som bestämmer om personalen ska kontrollera att den intagne svalt läkemedlet.

Vid samtal med de vakthavande befälen Andreas Holmström och Anna Julin framkom bl.a. följande: Om en intagen blir akut sjuk tillkallas ambulans. Personal följer alltid med vid ambulanstransporter. Om situationen bedöms som mindre akut kontaktas sjukvårdsupplysningen. Vid planerade sjukhusbesök bär de intagna oftast fängsel. Bemanning och fängelseanvändning framgår av säkerhetsbedömningen. Där framgår även om fängslet får tas av vid undersökningen.

De intagna förs oftast in via huvudentrén, men fångslet kan då döljas med t.ex. en filt.

Vid samtal med förtroenderåden och andra intagna framkom bl.a. följande: De är missnöjda med de läkare som finns i anstalten. Allmänläkaren har ett dåligt bemötande. Han har ingen respekt för de intagna och behandlar dem som om de vore djur. Han hälsar inte på de intagna och han skrattar åt deras besvär. Det är flera intagna som har valt att inte söka hjälp trots att de behöver det. Inte heller psykiatrikerns bemötande är bra. Det är många intagna som vill prata med en psykolog. Det gäller särskilt de långtidsdömda.

Vid samtal med en intagen framkom att psykiatrikern ordinerat honom att ta ett uppgivande läkemedel på kvällen trots att han har kända sömnbesvär.

Granskning av handlingar

Beslut om placering i avskildhet

Granskningen omfattade ca 40 ärenden om placering i avskildhet från åren 2015 och 2016. Av de beslut som granskats framgick att merparten av avskildhetsplaceringarna har bestått under en kortare period. Omprövning enligt 6 kap. 7 § fängelselagen (2010:610) har gjorts i rätt tid. De allra flesta beslut var bra uppställda med tydlig rubriksättning och med en beskrivning av omständigheterna i det enskilda fallet. Det fanns dock exempel där lagrumshänvisningen var felaktig eller bristfällig. I några beslut fanns endast en hänvisning till 6 kap. 7 § första stycket fängelselagen trots att det i lagrummet finns flera punkter med olika grunder för ett avskiljande. Det fanns också beslut där det endast angavs ”avskiljs för egen säkerhet” och där varken omständigheterna eller anstaltens bedömning framgick. I enstaka beslut saknades uppgift om tidpunkten för när avskildheten inleddes.

Misskötsamhetsärenden

De ärenden om misstänkt misskötsamhet som granskats såg överlag bra ut. De flesta besluten var väl motiverade och begripliga. Generellt sett var handläggningstiderna bra. I ett ärende hölls dock förhör först en månad efter den aktuella händelsen och därefter dröjde det ytterligare några veckor innan beslut fattades.

Avslutande genomgång

Iakttagelser under inspektionen

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser i samband med inspektionen och för vad som kommit fram vid samtalen med personal, förtroenderåd och intagna. Anstaltsledningen uppgav bl.a. följande:

Personal

Anstaltsledningen anser att bemanningen är bra och att det inte är onormalt många som har slutat. Det är visserligen några som slutar vid samma tillfälle, men ser man till helåret är personalomsättningen inte onormalt hög. Antalet kriminalvårdare bedöms som tillräckligt. Det är sällan brist på personal och

rekryteringsläget är gott. Ensamarbete schemaläggs inte, men det händer att personalen arbetar ensam under kortare stunder när intagna slussas till sjukvården eller liknande. Det finns dock behov av fler chefer och fler klienthandläggare.

Rättigheter och handläggningen av hemställningar från intagna m.m.

Anstaltsledningen bekräftade uppgiften att det oftast endast är personal på ett av våningsplanen i Hus 2. Ledningen har vid flera tillfällen uppmanat personal att vistas på båda våningsplanen. Ledningen vill att personalen ska röra sig mer på avdelningarna. Enligt ledningen har det tidigare inte funnits något rum för enskilda samtal med personal i Hus 3, men det är nu åtgärdat.

Enligt anstaltsledningen stämmer säkert de intagnas uppgifter att handläggningstiderna för hemställningar för närvarande generellt sett är något längre eftersom tjänstemännen prioriterar arbetet att konvertera de intagnas verkställighetsplaner enligt de nya riktlinjerna. Senast den 31 mars 2017 ska alla planer vara konverterade till det nya regelverket. Utöver att de tidigare planerna ska göras om sker i genomsnitt en ny inskrivning per dag i anstalten. Att ta fram en ny verkställighetsplan tar ungefär en dag. Under mars månad är det en tjänsteman som arbetar på heltid med detta. Ledningen informeras varje dag om hur många planer som har gjorts och hur många som återstår. Ledningen framförde också att anstalten inte har tilldelats några extra resurser för detta arbete.

Anstaltsledningen känner till den förlustanmälan som JO:s medarbetare har redogjort för och kommer att se till att den handläggs inom kort.

Anstaltsledningen känner inte till att personalen har missat att låsa upp ett bostadsrum vid två tillfällen.

Bostadsrum och andra utrymmen

Anstaltsledningen uppgav att region Nord har beslutat att vädringsluckorna i bostadsrummen inte får användas vintertid. Ledningen uppgav att det har gjorts flera kontroller av inomhusmiljön och att samtliga visar godkända flöden samt att inomhusmiljön är god. Ledningen uppgav att anstalten inte kan tvinga intagna att tvätta sig. De intagna får i stället säga till varandra om det är någon som luktar illa.

Sysselsättning m.m.

Anstaltsledningen bekräftade att sysselsättningsgraden i anstalten är låg. För de intagna på behandlingsavdelningarna kan anstalten för närvarande inte erbjuda någon sysselsättning utöver programverksamhet. Enligt 3 kap. 7 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse, KVFS 2011:1, FARK Fängelse, har den intagne rätt till ersättning med 6 kronor och 50 öre för varje timme som sysselsättning inte kan anvisas. Enligt ledningen är det svårt att få igång mer sysselsättning eftersom anstalten inte tilldelas resurser för att anställa mer personal.

Anstaltsledningen uppgav att en del av de intagna som placeras i anstalten redan har genomfört 12-stepsprogrammet eller delar av det. Det är programledarna som bestämmer var den intagne befinner sig i behandlingen. Det händer att den intagne får börja om från början och att programledaren och den intagne har olika uppfattningar om hur långt den intagne har kommit i behandlingen.

Fritidsaktiviteter

Anstaltsledningen anser att gymmen är tillräckligt utrustade. De intagna kommer snart kommer att kunna köpa varor över disk. Anstaltsledningen bekräftade att de jackor som de intagna kan låna under promenaden är slitna. Det pågår en central utredning avseende de intagnas kläder. Vidare uppgav ledningen att det bör vara möjligt att upprätta en gemensam lista för alla som vill klippa sig, oavsett avdelning.

Gemensamhet och avskildhet

Enligt anstaltsledningen finns det ingen annan plats att placera de intagna som inte kan lämna urinprov än i observationscellerna. Ledningen höll med om att de cellerna inte är så trevliga, men de är inte smutsiga. De städas tre gånger i veckan och om det behövs beställs extra städning. Ledningen önskade att det fanns en särskild avskildhetsavdelning med tillhörande rastgård i anstalten.

Kontakt med omvärlden och permissioner

Anstaltsledningen berättade att detekteringssystemet avseende INTIK-telefonin inte är så känsligt som de intagna påstår. Om försök till vidarekoppling skett underrättas den intagne och han får tid på sig att bemöta uppgifterna. Han uppmanas bl.a. att kontrollera om den som telefontillståndet gäller har porttelefon eller trygghetslarm kopplat till telefonen. Det är inte många tillstånd som har återkallats och antalet vidarekopplingsförsök har minskat sedan arbetet med detekteringslistorna började.

Anstaltsledningen tillbakavisade att myndighetspost granskas regelmässigt. Kanslipersonalen som sköter postöppningen är erfaren och vet vad som får öppnas och inte. Myndighetspost granskas bara om det finns skäl för det. Enligt ledningen har enstaka permissionstillfällen fått ställas in på grund av att personal har blivit sjuk eller för att anstalten har missat att underrätta målsägande om permissionen.

Hälso- och sjukvård

Anstaltsledningen bekräftade att de känner till missnöjet med psykiatrikern och allmänläkaren och berättade att läkarna har arbetat i anstalten under många år. Upphandlingen av de tjänsterna sköts regionalt och ledningen har valt att ge de två läkarna förnyat förtroende. Ledningen önskade att anstalten kunde anställa en psykolog, särskilt eftersom anstalten har livstidsdömda, men det är regionen som styr och den lämnar inga resurser till det. Att låta de intagna träffa en psykolog utanför anstalten är inte aktuellt. Det är dock inget som hindrar att intagna träffar en psykolog under sina permissionstillfällen.

Granskning av handlingar

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser i samband med granskningen av handlingar.

Anstaltsledningen uppgav att de beslutsmallar som används för beslut om avskildhetsplacering kommer att kontrolleras för att åstadkomma att lagrums-hänvisningarna blir korrekta. Ledningen berättade att anstalten kommer att granska avskildhetsärenden genom egenkontroller.

Inspektionen avslutades.

Vid protokollet

Frida Nordholm

Justeras 2017-06-01

Jörgen Buhre

Uttalande av chefsJO med anledning av inspektionen

Jag har tagit del av protokollet och vill med anledning av vad som har kommit fram göra följande uttalanden:

Enligt 3 kap. 1 § fängelselagen ska en intagen ges möjlighet till sysselsättning i form av arbete, utbildning, brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet eller annan strukturerad verksamhet. I förarbetena till den nyss nämnda bestämmelsen (prop. 2009/10:135 s. 77) anges bl.a. att en strukturerad och målinriktad sysselsättning under verkställigheten är ett nödvändigt och väsentligt inslag i arbetet med att återanpassa och slussa ut den intagna till ett liv i frihet. Jag kan konstatera att det är många intagna som inte får möjlighet till någon sysselsättning över huvud taget. Anstaltsledningen har förklarat detta genom att hänvisa till otillräckliga resurser. Jag anser inte att detta är ett godtagbart skäl och förutsätter därför att åtgärder vidtas för att öka sysselsättningsgraden i anstalten. Jag kommer att följa upp att så sker.

Av 9 kap. 1 § fängelselagen framgår bl.a. att en intagen som behöver hälso- och sjukvård ska vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Om den intagne inte kan undersökas eller behandlas på ett lämpligt sätt i anstalten, ska den allmänna sjukvården anlitas. Jag noterar att samtliga förtroenderåd har framfört synpunkter om att läkarna inte bemöter de intagna på ett korrekt sätt. Det är oroväckande att anstaltsledningen inte tycks ta synpunkterna på allvar. Jag vill påminna om att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet (1 kap. 4 § fängelselagen). Jag kan också konstatera att det inte finns

någon psykolog i anstalten och att både personal och intagna har efterfrågat en sådan resurs. Anstaltsledningen har uttalat att de intagna inte remitteras vidare för sådan vård, men har bekräftat att det finns ett behov av en anställd psykolog. Ledningen har dock hänvisat till att anstalten inte har tillräckliga resurser för att anställa en psykolog. Det är enligt min mening inte ett godtagbart skäl att neka de intagna sådan vård. Anstalten har en skyldighet att anlita den allmänna sjukvården om anstalten inte kan undersöka eller behandla en intagen på lämpligt sätt i anstalten.

Både intagna och personal har för mina medarbetare beskrivit att det är en brist att det saknas en särskild avskildhetsavdelning. Detta eftersom det ibland uppkommer situationer där rummens utrustning m.m. bör anpassas efter den grund som en intagen är avskild. Några av de exempel som togs upp under inspektionen var avskildhet i avvaktan på att lämna urinprov eller om en intagen avskiljs på egen begäran. Mot bakgrund av vad som kommit fram anser jag att anstalten bör se över möjligheterna att inrätta en särskild avskildhetsavdelning.

Jag kan slutligen konstatera att anstalten har fattat flera beslut om avskildhet som inte uppfyller de krav på motivering av beslut som uppställs i 20 § förvaltningslagen (1986:223). JO har tidigare uttalat sig om hur ett beslut om placering i avskildhet bör utformas i förhållande till den bestämmelsen (se initiativärende dnr 6027-2015). En motivering bör enligt min mening innehålla uppgift om den bestämmelse som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande samt hur dessa motsvarar rekvisiten i den tillämpliga bestämmelsen i det enskilda fallet (jfr prop. 2016/17:180 s. 193 ff. och s. 320 f.). Anstalten bör även använda sig av fullständiga och korrekta lagrumshänvisningar.

Med dessa synpunkter avslutar jag ärendet.

2017-06-12

Elisabeth Rynning